

met onze bezuinigingsoverhaastingen nog meer dan anders, eenvoudig een beetje lachen zouden om een voorstel, dat laat ons zeggen, de Gereformeerde Kerken eens iemand afzonderden tot het levenswerk van het schrijven alleen maar van zoon boek? Hoe kan men in de praktijk komen tot een gezonde, niet vergeestelijkende, aanwijzing van den Christus in bepaalde historische gebeurtenissen van het Oude Testament?

Eén der sprekers bracht, handelende over deze moeilijkheden der praktijk, de vraag als interessant agendapunt naar voren: wat men te denken heeft van deze preekmethode: dat men tusschen bepaalde personen uit de heilige historie, David, Jozef, Gideon, „punten van overeenkomst“ aanwijst, waardoor hij min of meer als „type“ van den Heere Christus gelden kan. Is, zoo werd het vraagpunt geformuleerd, is dat geoorloofd? Is dat één der wegen, die de prediker inslaan kan, om toch zijn preek over een oud-testamentischen tekst te maken tot een Christus-verkondiging?

Voordat we verder gaan, mag ik misschien wel weer een illustratie geven van wat het punt in kwestie is. Ik kies weer een voorbeeld uit een niet-gereformeerd blad, ook al weer van de laatste week.¹⁾ Ik kies een niet-gereformeerd orgaan, omdat ik niet niemand kwets; en ik kies een orgaan — ook nu — dat juist de vorige week²⁾ met de post meekwam; want dan kan men zien, dat ik niet over niet-actuele dingen praat. Immers, al kies ik voorbeelden uit niet-gereformeerde organen, ik zou niet graag beweren, dat de artikelen, boven, of hieronder bedoeld, niet zóó maar in gereformeerde bladen konden worden overgenomen, of op een menu van een „interkerkelijk“ meditatie-gevend dagblad konden prijken.

Welnu: één van die zóó maar voor de vuist weg te grijpen voorbeelden van het christologisch-maken eener preek of meditatie langs den weg van het „punten-van-overeenkomst-aanwijzen“ trof ik j.l. Zaterdag³⁾ in een artikel over Genesis 43:9a: „ik zal borg voor hem zijn, van mijne hand zult gij hem eischen“.

Men weet, waar het hier over gaat: spreker is Juda, die tegenover vader Jakob, bang als deze is, om Benjamin mee te geven op de lange reis naar den onderkoning van Egypte, zich (een schrale troost overigens, indien hier troost bedoeld was, wat volstrekt niet het geval is) garant stelt voor zijn jongsten broer, Benjamin.

Hier is nu evenwel voor den schrijver van bedoeld kerkbode-stuk, waarschijnlijk preekinhoud tevens, een welkome gelegenheid om uit te roepen:

¹⁾ Men bedenke, dat de copie van dit artikel verleden week bleef overstaan wegens plaatsgebrek.

²⁾ Zie noot ¹⁾.

³⁾ Zie noot ²⁾.

POPULAIR-WETEN. [SCHAPPELUKE SCHEPSEN]

Goethe en Darwin.

Het mag bij den eersten oogopslag eenige verwondering wekken, dat in dezen titel naast elkander worden gesteld de namen van twee mannen, die zoo weinig met elkander gemeen schijnen te hebben en op zoo verschillend gebied des levens werkzaam zijn geweest. Op welk terrein kunnen de geniale dichter en de trouwe natuurvorschier elkander ontmoeten, waar bieden hun geestesproducten punten van aanraking en overeenkomst?

Het is niet de natuuronderzoeker geweest, die zich in stille uren aan poëtische neigingen te buiten ging, maar het was de dichter, die naar den universeelen drang van zijn wezen, zich niet alleen aan poëzie en staatsmanskunst gaf, maar zich ook zoo hartstoechtelijk wierp op bepaalde gebieden van natuurwetenschap, dat hij hierin meer wist te bereiken dan een middelmatig vak-mensch of een begaafd dilettant.

Zijn aandacht schonk hij aan de levende natuur, maar ook aan het doode gesteente, aan ontledkunde en natuurkunde tegelijk. Met welk een hardnekkigheid heeft hij zijn kleurentheorie tegenover de mannen van het vak verdedigd en volgehouden, hoe trotsch was hij ook in latere jaren nog op de ontegenzeggelijk zeer belangrijke bijdrage, die hij had geleverd voor de vergelijkende ontledkunde in de vondst van het tusschenkaaksbeen bij den mensch! Goethe's liefde tot de natuur leidde hem tot een zeer intensieve natuurstudie, en het is op het gebied der theoretische natuurbeschouwing, dat zijn ideeën door latere geslachten zoo gaarne vergeleken werden met die van Darwin. Zoo worden Goethe en Darwin hier niet voor het eerst in een natuurphilosophisch verband gebracht, integendeel, het zijn reeds Haeckel en zijn school geweest, die er zich zoo gaarne op beriepen, dat Goethe reeds lang tevoren ideeën had geopperd en vermoedens had uitgesproken, die eerst veel later door Darwin in meer wetenschappelijke vorm waren gegoten en opgebouwd tot een goed gefundeerde biologische, natuurphilosophische theorie. Dat Haeckel en de zijnen daartoe kwamen,

„hoevele punten van overeenstemming zijn hier op te merken“, tusschen Juda en „den grooten Borg en Hoogepriester, Jezus Christus“? Het woord „borg“ is natuurlijk dadelijk de brug waarover de gedachten van den voorganger en de volgelingen heengeleid worden, om van den oud-testamentischen oever, waar dan Juda staat, te komen tot de nieuw-testamentische overzijde, waar Jezus Christus zijn historische werk volbracht. Dit eenmaal gegeven zijnde, gaat de schrijver dan verder heel gemakkelijk verder. Heel Jakobs geslacht was in gevaar van omkomen (hoe wel het maar over den éénen jongen liep, zouden wij zoo zeggen, en de „voorziening“ van Juda juist onderstelde, dat het heele geslacht niet omkomen zou...) Zoo lagen ook alle menschen-kinderen onder het oordeel des doods. Punt één klaar, Juda is nu de type van Christus, Benjamin is type van de uitverkorenen (die dan hier blijkbaar beschermd moet worden tegen Jozef, den nog-niet-onthulden mede-uitverkorene, thans dus nog als de grijpende satanswolf te zien in deze één-uurs-typiek). Punt twee klaar. Ook het door God uitverkoren geslacht was aan den dood onderworpen, maar door ontferming bewogen stelde zich de groote Juda borg voor dat geslacht (genade lijkt hier zoo maar ineens erfgoed, let op dat „geslacht“). Punt drie klaar.

Natuurlijk komen er dan nog verder heel wat uitweidingen over Christus, niet als een tweeden Juda, doch als den „Grooten“ Juda; immers, in dat woord „Groot“ moet men dan opbergen alles wat voorts nog aan bedachtzame hoorders of lezers in den zin mocht vallen, als ze over het verschil tusschen Juda en Christus zoo eens zouden komen te denken. Met dat woord „Groot“ verschanst men zich tegen zichzelf, en tegen anderen. Men kan daar naar alle kanten zich „veilig“ mee „stellen“.

Maar zelfs met dat kleine woord „Groot“ voor oogen, blijft de vraag: mag het dien kant uit? Is dat een weg tot christologische prediking?

Onze lezers hebben zoo even al wel gemerkt, dat de redeneering mij niet in alle deelen juist lijkt. We zullen evenwel nog nader dienen te zeggen, waarom, afgedacht van de incidentele interrupties, zulk een werkmethode principieel veroordeelenswaardig is.

Dit hopen we evenwel te doen in een volgend artikel. Ik geloof, dat de stof van deze artikelen voor het kerkelijk leven rechtstreeksche betekenis heeft, en spreek daarom van deze plaats over dit onderwerp.

K. S.

Adreswijziging.

Mijn adres is, met ingang van 1 November 1933: Vloedijk 101, Kampen. Liefst alleen strikt noodzakelijke correspondentie gedurende de eerste dagen van November.

K. S.

is niet zoo verwonderlijk, want het is een oude ervaring, dat, wie met koesterende liefde een theorie heeft grootgebracht en ingang heeft doen vinden, zoo gaarne in uitspraken van derden (meest grooten van geest!) een onvermoede bevestiging daarvan zien, en met goedkeurende instemming daartoe strekkende citaten aanbrengen ter geschikter plaatse. Inderdaad is in Goethe's dichtertlijk werk meer dan één regel te vinden, en in zijn biologische studiën meer dan één punt aan te wijzen, welke met darwinistische theorieën in overeenstemming schijnt.

Zoo gaat het hier niet over een onverkwikkelijken prioriteitsstrijd aangaande 't „Urheber“schap der evolutietheorie, maar om het feit, dat Goethe als gezaghebbend genie door het darwinisme als voorlooper is opgedischt en gehuldigd.

Wie nu den zin van het darwinisme heeft gegrepen en iets van Goethe's natuurgevoel en -beschouwing kent, neemt waarschijnlijk meteenige bevreemding hiervan kennis, en is misschien geneigd tot een nadere beschouwing van de vraag, of dit inderdaad met recht is geschied.

...

Vraagt men zich af, hoe men er toe kwam, Goethe voor het darwinisme te willen inpalmen, dan moet allereerst gelet op den sterken nadruk, die de eenheid der organische natuur en de onderlinge verwantschap der verschillende organismen in Darwins overleggingen kreeg. Deze eenheids-gedachte nu van de natuur vindt men bij Goethe herhaaldelijk terug, ja men kan zeggen, dat zij een zeer essentieel bestanddeel van zijn natuurbeschouwing is. Die eenheids-gedachte was echter bij Goethe niet het resultaat van jarenlange biologische studiën, de vrucht van veel diepzinnig gefilosopheer, maar het was bij hem een intuïtieve, en dus onmiddellijke, min of meer mystieke natuurconceptie. Het schouwende ziensvoeg van den grooten dichter ontdekte telkens weer opvallende verwantschap tusschen allerlei vormen en organismen, die niet toevallig kon zijn.

Maar ook Goethe was niet de eerste, die achter de innerlijke verwantschap van al die levensvormen een gesloten eenheid vermoedde, die toeliet ze alle met elkaar in verband te brengen, en van elkaar af te leiden. Het was de groote Königsberger wijsgeer Kant, die het eerst deze mogelijkheid duide-

Dankbetuiging.

Mag ik langs dezen weg zeer hartelijk danken voor de vele bewijzen van vriendschap en meeleven, ontvangen na mijn benoeming tot hoogleraar in Kampen? Ik wilde eerst afzonderlijk antwoorden, maar móét daar van afzien. Ik vertrouw, dat men ook al blijft persoonlijke beantwoording uit, die trouwens niet veel meer dan een drukwerkje zijn kon, van mij gelooven zal, dat die teekenen van meeleven mij zeer verblijd hebben, vooral omdat daarachter lag de gemeenschap in belijdenis, vaak bij meningsverschil inzake kerkelijke samenleving. Want, ook van Hervormde en Christelijke-Gereformeerde zijde (ook van predikanten uit de Chr. Geref. Kerk) ontving ik gelukwensen. Ik aanvaard ze als bewijs, dat het pogen tot bespreking van in geding zijnde vraagpunten niet behoeft te verwijderen, doch feitelijk samenbindt.

K. S.

„Gods goochelaartjes“, door Augusta de Wit.

III.

In het vorige artikel werd gehandeld over de twee eerste schetsen uit den bundel, die de grond-idee van het boek doen uitkomen en in zijn wezen en beteekenis doen verstaan. Ze spreken klare taal en getuigen voor ieder, die luisteren wil, van het ideaal, dat de Schrijfster altijd heeft bepleit.

Er is echter ook nog een derde schets in den bundel: de uitvoerigste zelfs en waarin ook het meest in woorden de grondidee staat geformuleerd.

't Is het verhaal van Herman Schepers, den muzikaal zeer begaafden jongen, die van zijn talent al vroeg blijk geeft met zijn compositie van den vlinderdans. Aan zijn opleiding legt zijn oude vader alles ten koste. Maar hij is een zwerversnatuur, die alleen in de vrijheid, bij bloemen en vlinders leven kan. En hij verlaat zijn vader, om als marskramer, zingend en genietend, de Brabantse landouwen door te trekken. Daar vindt hij zijn liederen, daar worden zijn composities tot leven, daar brengt hij het Franciscaansche ideaal, dat hem wenkte uit de boeken, in praktijk. De Schrijfster, die hem van vroeger kent, ontmoet hem en spreekt lang met hem. En zoo hoort zij en hooren wij uit den mond van dezen natuurenthousiast bij uitnemendheid de goedheid en den rijkdom van een leven in en uit de natuur aangeprezen. 't Is de Franciscaansche idee van liefde en verloochening, die als het geheim wordt verklaard, dat de menschenziel en de natuur verbindt en de Francis-

lijk heeft doorschouwd en ervan gewag maakt in zijn werk, zij het als een louter theoretisch geconstrueerde mogelijkheid. Het is verrassend en verbluffend tegelijk, hoe Kant reeds alle denkbeelden heeft geopperd, die Darwin later in een volledig uitgebouwde theorie heeft verwerkt.

Immers Kant noemt 't prijzenswaardig aan de hand van een vergelijkende ontledkunde de groote scheping der georganiseerde natuur door te nemen, om te zoeken naar het gemeenschappelijk schema, dat, waarlijk niet alleen voor het beenderenstelsel, er aan ten grondslag schijnt te liggen. De bewonderenswaardige eenvoud van het bestek, waarin door verkorting van dit en verlenging van dat, door ontwikkeling van deze of van gene deelen, een zoo groote menigvuldigheid van species is voortgebracht, wekt de zwakke hoop, dat hier iets van de werkwijze der natuur zou zijn „af te kijken“. De analogie der vormen, voorzoover deze bij alle verschil toch naar een gemeenschappelijk oerbeeld schijnen geschapen, versterkt het vermoeden eener werkelijke verwantschap, in een trapsgewijze „Annäherung“ der diersoorten tot elkaar, van den mensch tot poliep. Den „archaeoloog der natuur“ staat 't volgens Kant vrij om uit de overgebleven sporen der oudste veranderingen alle vormen te laten ontspringen, en zich in te denken hoe uit minder doelmatige wezens weer andere voortkwamen, die meer in overeenstemming waren met het milieu waarin, en de biologische verhoudingen waaronder ze leefden.

Kant geeft hier dus in principe reeds al de voornaamste punten van Darwin's veel later opgestelde theorie aan, zelfs de descentie-gedachte en de ontwikkeling van ondoelmatige naar doelmatiger vormen — echter meer als een mogelijkheid, welker nader onderzoek niet meer op zijn weg ligt. Hij noemt het zelfs een gewaagd avontuur der rede, en zoo duurde het nog lang, eet die archaeoloog der natuur in levenden lijve verscheen, het gewaagde avontuur bestond en der verbaasde wereld al deze door Kant genoemde mogelijkheden in theoretisch verband als wetenschappelijke waarheid voorhield.

Waar het echter voor ons thans op aankomt, is, dat Kants logische geest, zonder een zweem van dichterlijke visie, de eenheid van alle organisch leven reeds ziet, en de innerlijke verwantschap der organismen onderkent.

Het is nu deze eenheid in de veelheid, de inner-

caansche t
geluksbron
Niet te c
dit verhaa
als in de
geteekend
daagsche
ook naast
historische
gedachte e
den uiteen
zijn mode
zoozeer he
is en op
andere on
lijken van
tuigende
er wel is
Padrino.
soon, meer
en terwijl
van hun i
lang, sprek
de, zeer o
deze schel
veelvuldig
lijke. Onge
beide naa
mool getee
Maar ze i
vanzelf op

Uit alle
zijn, wat
beteekent
boek, dat
draagt var
hoofddenk
Godin die
vorm er in
trekken zij
ook hier
den Comp.
van de so
machtsmis
gewezen o
riele gew
trek die m
kant“ ver
studeert; A
Franciscus
van haar
fijne open
schenziel
— Altema
geheel het
werk en
woordiger

lijke verwa
Haeckel in
delijk uitge
winistische
natuurlijk
vers, waar
terlijk doo
spraak hee
wijskracht.
dens gewel
van een o
lijk oog wor
heden, die
ring, ontwi
ten alle pl
leiden zijn
deel, en hi
oerphen
phosen a
afgeleid.

Voor des
vloeien al
ware same
zoo iets al
door additi
het eeuwige
door de se
dividuele
phenomeen
stamvorm,
het is veel
den grooten
de gemeen
bij de orga
lijk schijnen
zelfde type
tijd naar
model en
zou kunnen
zijds ook r
mers hij z
zelfs een c
hebben —
gen soms
geweldig v
leerd te he
ziet in de
mineerd pl
verandering
stalten. Hij

terlijk danken
schap en mee-
ot hoogleeraar
erlijk antwoor-
vertrouw, dat
ntwoording uit,
en drukwerkje
t die tekenen
en, vooral om-
in belijdenis,
kelijke samen-
en Christelijke-
lkanten uit de
kwensen. Ik
pogen tot be-
agpunten niet
ik samenbindt.
K. S.

KUNST

ista de Wit.

ndeld over de
, die de grond-
t in zijn wezen
spreken klare
steren wil, van
heeft bepeil.
schets in den
marin ook het
staat geformu-

Schepers, den
van zijn talent
ositie van den
zijn oude vader
werversnatuur,
en en vlinders
, om als mars-
Brabantsche
vindt hij zijn
ities tot leven,
he ideaal, dal-
ijk. De Schrijf-
tmoet hem en
t zij en hooren
enthousiast bij
t rijkdom van
geprezen. 'Is
en verlooch-
klaard, dat de
en de Francis-

ewag maakt in
oretisch gecon-
assend en ver-
le denkbeelden
n een volledig
t.
ligaan de hand
le groote schep-
nemen, om te
schema, dat,
lerenstelsel, er
. De bewonde-
k, waarin door
van dat, door
leelen, een zoo
as is voortge-
ier iets van de
te kijken". De
deze bij alle
pelijk oerbeeld
rmoeden eenor
psgewijze. "An-
aar, van den
g der natuur"
overgebleven
alle vormen te
enken hoe uit
andere voort-
ing waren met
the verhoudin-

eds al de voor-
el later opge-
lentie-gedachte
ige naar doel-
een mogelijk-
meer op zijn
gewaagd avon-
nog lang, eer
den lijve ver-
stond en der
ant genoemde
nd als weten-
p aankomt, is,
m zweem van
alle organisch
verwantschap
heid, de inner-

caansche natuurverheerlijking, die als de zuiverste
geluksbron wordt aangewezen.

Niet te ontkennen echter is het, dat de lijnen van
dit verhaal ietwat vaag en onduidelijk zijn. Even-
als in de andere schetsen is ook hier het ideaal
geteekend in een historische en in een heden-
daagsche figuur, die, als gelijken naar den geest,
ook naast en met elkaar worden beschouwd. De
historische figuur is hier Franciscus, wiens levens-
gedachte en levenspraktijk dan ook uitvoerig wor-
den uiteengezet bij monde van Herman Schepers,
zijn modernen navolger. Maar nu overheerscht
zoozeer het historische beeld, dat trouwens reël
is en op de bestaande gegevens berust, dat het
andere onwezenlijk wordt en onwaarachtig gaat
lijken van kleur. Daarmee gaat teloor het over-
tuigende in de figuur van Herman Schepers, dat
er wel is in die van den vlinderzoeker en den
Padrino. Hij is meer verspersoonlijking dan per-
soon, meer theoretische vinding dan levend mensch,
en terwijl bij de beide anderen de daad getuigt
van hun ideologie, een heel leven van ontbering
lang, spreken bij Herman Schepers eigenlijk alleen
de, zeer overvloedige, woorden. Daarom acht ik
deze schets de minst geslaagde en, ondanks de
veelvuldigheid van beredeneering, de minst duide-
lijke. Ongetwijfeld heeft ze prachtige bladzijden,
beide naar vorm en naar inhoud. En ook is
mooi getekend de Franciscansche achtergrond.
Maar ze is niet een gegroeide eenheid, niet een
vanzelf opgebloeide bloem.

Uit alles wat ik zei, moge duidelijk geworden
zijn, wat het boek „Gods Goochelaartjes” is en
beteekent. Ook, dat het is een echt Augusta de Wit-
boek, dat op typische wijze de karakteristieken
draagt van haar werk. Want niet slechts is het
hoofddenkbeeld van „Orpheus in de dessa”, „De
Godin die wacht” e.d. in zijn meest positieven
vorm er in uitgewerkt, ook al de andere karakter-
trekken zijn er in te vinden. Bijvoorbeeld spreekt
ook hier telkens weer haar sterke afkeer van
den Compagniegeest, in het als terloops vertellen
van de schandelijke praktijken van geweld en
machtsmisbruik. En ook wordt weer bij herhaling
gewezen op den doodenden invloed van de mate-
riële gewinacht. Eveneens is er in dit boek de
trek die met name „De Avonturen van den muzi-
kant” vertoont: dat de Schrijfster haar stof be-
studeert; van de geschiedenis van Rumphius en
Franciscus blijkt ze uitstekend op de hoogte. En
van haar bewondering voor de muziek als de
fijne openbaringsvorm van het ideële in de men-
schenziel getuigt schier iedere bladzijde.

—Altemaal voorbeelden, dat „Gods Goochelaartjes”
geheel het stempel draagt van Augusta de Wits
werk en daarvan een zeer sprekend vertegen-
woordiger is.

lijke verwantschap van al het geschapene, die
Haeckel in Goethe's natuurbeschouwing zoo duide-
lijk uitgesproken vindt, en die hem hier dar-
winistische sententies doet vermoeden. Daarbij is
natuurlijk niet het voornaamste het een of andere
vers, waarin Goethe de eenheid der natuur dichter-
lijk doorleeft, want zulk een dichterlijke uit-
spraak heeft uit den aard der zaak te weinig be-
wijskracht. Vooral echter werden zulke vermoeden
gewekt door zijn streven om alle organismen
van een oervorm af te leiden. Voor zijn dichter-
lijk oog worden de natuurvormen dynamische groot-
heden, die langs den weg van organische verande-
ring, ontwikkeling, in elkaar overgaan. Zoo moe-
ten alle planten ten slotte tot één plant te her-
leiden zijn, en aan de plant alle deelen tot één
deel, en hier stuit men dan op de Goethiaansche
oerphenomenen, waarvan door metamor-
fosen alle bestaande vormen kunnen worden
afgeleid.

Voor den genialen kunstenaarsblik van Goethe
vloeiën al de verschillende natuurvormen als het
ware samen tot één vorm, maar die vorm is niet
zoo iets als een grootste gemeene deeler, als iets
door additie en subtractie ontstaan, maar ze is
het eeuwige oerbeeld, het groote model, waarnaar
door de scheppende krachten der wereld de in-
dividuele vormen werden gemodelleerd. Dit oer-
phenomeen is dus niet misschien een heel oude
stamvorm, die in een grijs verleden heeft bestaan,
het is veeleer iets als de substantiële vorm van
den grooten Aquinaat. Daarop duiden tenslotte al
de gemeenschappelijke trekken, die men aantreft
bij de organismen, en die het ook werkelijk moge-
lijk schijnen te maken ze op eenzelfde model, één-
zelfde type te herleiden. Zoo zocht Goethe langen
tijd naar de oerplant, d.w.z. de plant, die als
model en prototype van alle bestaande planten
zou kunnen gelden. En al is deze oerplant ener-
zijds ook meer dan een bleke abstractie — im-
mers hij zocht er naar op het veld, en meent
zelfs een oogenblik haar in Palermo gevonden te
hebben — anderzijds krijgt ze in zijn beschouwin-
gen soms ook iets van de platonische idee. Hoe
geweldig veel Goethe ook erkent van Linnaeus ge-
leerd te hebben, diens stelsel is hem te star, hij
ziet in de natuur méér dan een volledig gedeter-
mineerd plantensysteem, veeleer overal gedaante-
verandering, ontplooiing en ontvouwing van ge-
stalten. Hij schouwt — en het is het charisma van

Niet het minst ook in dit boek representeerend
wat aangaat den religieuzen geest.

Augusta de Wit, die pleit voor het ideële leven,
voor het zoeken naar de ideële levenswaarden,
is, als anderen onder de moderne auteurs, aan-
hangster van de Liefdeleer. En van die Liefde-
leer is dit boek vol. De Liefde, die alles is, de
liefde, vrij van zelfzucht, vrij van hebzucht, vrij
van kleinheid en waan, die beteekent levensgeluk,
die heet hoogste levensinhoud, die wordt ge-
zien als wezen van religie. God dienen is bij
een leven van uitersten eenvoud het besteden
van alle krachten aan het welzijn van allen. Leven
uit de liefde, ten bate van allen, dat is heiligheid;
anderen opbeuren uit het geringe in dat groote,
dat is het wonder. Christus wordt genoemd de
Opperste Liefde en het Koninkrijk der Hemelen
is het Koninkrijk van de liefde. Verkondiging van
liefde voor allen wordt genoemd de „Nieuwe Blijde
Boodschap”, het nieuwe Evangelie, en die liefde
is de zegepraal van de ziel over de stof; de groot-
ste schat, waarmee de liefde verrijkt, is vergevens-
gezindheid en vrucht van het lijden door liefde is
dat de laatste zelfzuchtige zwakheid uit ons wordt
weggebrand.

Die Liefde, deze religie, leert men uit het met
overgegevenheid gaan tot het leven der natuur. De
Schrijfster laat het Franciscus zeggen: „Ziet toch
hoe schoon en gelukkig en lief alles is voor wie
liefheeft, de hemel met al zijn sterren, en winden
en wolken, de aarde met haar vuur en haar
vloeden, haar gedierte en gewas en gesteente, gij-
zelven zoo schoon en gelukkig en lief, als gij het
maar wist en wildet. Och doe toch uit uw hart
dien wreeden waan, die uw broeder verandert in
uw vijand, dien waan, dat bezit en macht ge-
lukkig maken. Enkel angst zijn zij en zorg, arg-
waan, haat. Werpt af en wordt blijde!”

Dat is de prediking die Gods Goochelaartjes
brengen aan een geslacht „dat brandt van verlan-
gen naar het eindelijke heil, naar vrede, naar
geluk des harten”, dat is, zooals de Schrijfster
het zegt, hun voorgaan „op wegen die het Eeuwige
ingaan”.

Het behoeft wel geen betoog, dat voor het be-
lijdend Christendom deze heilsprediking allen we-
zenlijken inhoud mist, en dat ze, hoe goed ook
bedoeld en hoe fijn ook van idealiteit, de naar
vrede en geluk verlangende menschheid niet baten
kan. Liefde van allen voor allen, het nieuwe
Evangelie, is een illusie, en een vrede-verwachting
buiten den Vredevorst om is een waan. Niet de
denkers en de dichters en de kunstenaars zijn het,
die aan de menschheid verlossing brengen, en
niet de vlinders, die andere Juculatores Dei zijn
het, die de wegen wijzen welke het Eeuwige
ingaan. Dat alles is Evangelie naar den mensch,
een humaniteitsreligie, die wortelt in het geloof aan
den mensch en zijn volmaakbaarheid. Met al zijn

het genie —, hoe uit de eene gestalte door om-
vorming en ontwikkeling al de andere zijn te win-
nen. Langs dien weg is in de veelheid der natuur
de eenheid terug te vinden. En wanneer hij voor
de kenschetsing van het verband daartussen
spreekt van metamorfozen, dan zijn dat de af-
leidingen van de verschillende vormen van elkaar,
dan is dat de weg, waarlangs het type zich verbij-
zondert tot het bestaan van het enkele organisme.
Deze verbijzondering van het groote model naar
het individuele bestaan noemt Goethe, wel niet
geheel ten onrechte, ontwikkeling, evolutie. Zijn
vormleer (morphologie) is een typologie, een leer
van het type, van het model, en de metamorfo-
sen daarin zijn op te vatten als ideële aflei-
dingen.

De gelijkenis van Goethe's opvatting met het
darwinisme zal uit deze uiteenzettingen wel vol-
doende gebleken zijn. Zij betreft dus de herleiding
der verschillende vormen van elkaar, men kan
ook zeggen het begrip der ontwikkeling, evolutie.
Maar in den inhoud van dat begrip ligt ook het
principiële verschil. Goethe licht het toe, zooals
bleek, met de metamorfozen. Deze nu zijn om-
keerbaar: immers uit al de verschillende orga-
nismen zoekt hij het type te eruceren, en van het
type leidt hij de individuele vormen weer af. In
volkomen tegenstelling daarmede zijn de vorm-
afleidingen bij het darwinisme volstrekt onom-
keerbaar. Immers het darwinisme stelt aan het
begin der biologische ontwikkeling de oudste vor-
men, die thans niet meer bestaan, maar zich in
de geschiedenis ontwikkeld hebben tot de thans
bestaande, meer doelmatige. De ontwikkeling der
vormen is dus bij het darwinisme een historische
werkelijkheid (phylogenese), bij Goethe een ideël
verband (typologisch). Het darwinisme is trans-
formistisch: de vormen gaan reël in elkaar
over, Goethe's beschouwing is zoo niet, bij hem
zijn die overgangen ideële verbanden. Ook hij
spreekt van ontwikkeling, maar evengoed als (om
een voorbeeld van R. Otto te gebruiken) men
kan zeggen, dat de romaansche kruiskerk zich uit
de antieke basiliek heeft ontwikkeld, zonder dat
ooit een werkelijke transformatie heeft plaats ge-
had, is zijn ontwikkelingsidee niet transformistisch.
Zijn oerphenomeen is als een thema, dat in de
verschillende vormen telkens verschillend wordt

culturele fijnheid gaat het aan de realiteiten van
schuld en verlorenheid voorbij en komt daarom
ook niet toe aan het eenige dat uit die schuld
en die verlorenheid opheffen kan: het geloof in
Christus en dien gekruisigd. Deze religie van de
Juculatores Dei is zelf vlinder-spel, mooi, maar
zonder inhoud, fijn, maar zonder wezen.

Daarom laat ons ten slotte dit veelszins schoone
boek, dat prediking is van die religie, toch on-
bevestigd, hoe hoog het literair ook moge staan
en hoe ideël ook de grondgedachte moge zijn.

Moet ge het dan niet lezen?

Ik heb het in het eerste artikel al andersom ge-
zegd. Er is, met name in de beide eerste schetsen,
heel veel, dat ons cultureel verrijken kan en alge-
meen-vormende, vooral ook aesthetische, waarde
heeft. En — ook dat zei ik al bij 't begin van deze
reeks — het kan ons ook verdiepen, omdat het
zelfzucht en hebzucht en broederhaat, zonden die
in ons allen wonen, bestrijdt en opwekt tot helpen
en dienen.

Daarom zou ik veeleer dan: ge moet niet, wil-
len zeggen: ge moet wel. Maar dan in deze weten-
schap, dat het bij die mogelijke verrijking en ver-
dieping ons niet verder brengen kan dan tot een
humanistisch levensinzicht, fijn-cultureel zeker,
zooals geheel de persoonlijkheid van deze geestes-
beschaafde Schrijfster zelf is, maar humanistisch,
dat is niet-evangelisch. En daarom mist het dat,
wat we zoeken, ook in onze lectuur.

G. T.

UIT DE HISTORIE

Jubilea.

I.

Op 23 Augustus 1896 vierde Gispén, als predi-
kant bij de Gereformeerde Kerk te Amsterdam A,
in de Nieuwe Kerk op de Keizersgracht, zijn
veertigjarige ambtsbediening, met een leerrede over
1 Corinthe 3:5-7. Ze verscheen bij W. Kirchner
onder den titel: Niet de mensch, maar God.

In zijn inleiding gewaagt hij van den rijkdom
der zegeningen, gedurende zijn gansche leven,
maar inzonderheid in de laatste veertig jaren
genoten: zegeningen hem geschonken in godvree-
zende ouders, inzonderheid in een godzalige moe-
der; in het redden uit gevaren van onderscheiden
aard, en uit velerlei nooden; in het kennen der
Heilige Schriften, die wijs kunnen maken tot zalig-
heid, van kindsbeen af; in de werking des Heiligen
Geestes in zijn hart, inzonderheid in zijn jong-
lingsjaren; in den voorspoedigen gang van zijn
ambtelijk leven, zoowel in zijn eerste gemeente
te De Lier, als te Vlissingen, Giessendam, Kam-

gemoduleerd, een „Leitmotiv”, dat telkens weer
doorbreekt.

Men moet toestemmen, dat enkele uitspraken
van Goethe wel een transformistischen klank heb-
ben, maar het lijdt toch geen twijfel, of zijn vorm-
beschouwing als geheel onderscheidt zich juist
van de darwinistische door het gemis van het
transformistisch teken.

Dat wordt enerzijds bevestigd door het feit,
dat zijn leerlingen het transformisme als een
dwaze en nevelachtige hypothese afwezen¹⁾, en
is anderzijds geheel in overeenstemming met zijn
artistieke natuurvisie. Niemand zal bestrijden, dat
in zijn conceptie der natuur een ontwikkeling, die
alleen beheerscht wordt door mechanistische wet-
ten, niet past, en zulk een ontwikkelingsidee heeft
Goethe dan ook nooit gehuldigd.

De moderne natuurwetenschap heeft gemeend
goed te doen de typologische natuurbeschouwing
van Goethe in de phylogenetische van Darwin en
Haeckel over te voeren. Naarmate dit beter ge-
lukte, scheen de typologie aan belangrijkheid in
te boeten, tot ze eindelijk bijna geheel in het ver-
geetboek raakte. Maar nu de papieren der phylo-
genetische rijen weer dalen, en de evolutie-hypo-
these wankeler komt te staan, blijft Goethe's ont-
wikkelingsgedachte nog onaangetast.

Het is waar, dat zij menig probleem niet tot
oplossing brengt, maar daar staat tegenover, dat
zij de biologie niet tot een historische wetenschap
maakt. Bovendien echter heeft zij voor het Chris-
telijke denken een bijzondere aantrekkingskracht,
omdat zij vormovergangen in de natuur erkent,
zonder in transformisme te vervallen, omdat zij
op voornamer wijze dan het darwinisme, in de
veelheid der verschijningen de eenheid weet terug
te vinden, bovenal echter, omdat voor haar de
vormende en scheppende krachten der natuur niet
zijn de wetten eener mechanische causaliteit, en
omdat ze achter de planmatigheid van al het
levende met hartstocht zoekt naar het plan zelve,
terwijl het darwinisme, zooals ik in een vorig ar-
tikel aantoonde, juist uit de verklaring der plan-
matigheid der natuur het meer voor de hand lig-
gende verklaringsprincipe, n.l. het plan zoekt weg
te werken en te verstuiven over het schema van
oorzaak en gevolg.

Apeldoorn.

G. A. LINDEBOOM.

¹⁾ Otto, Sünde und Urschuld, blz. 196.